

JUBILEJNO LETO 2025 NA BANJŠICAH

200. obletnica blagoslova cerkve Sv. Duha

PANG 667 Zbirka razglednic krajev, Banjšice št. 3219.

POGLED V PRETEKLOST

Prvo omembo cerkve Sv. Duha na Banjšicah (mišljena je cerkvica na Lužah) zasledimo v letu 1507 v goriškem deželnoknežjem urbarju. Najstarejši zapis o Banjšicah pa je *Porcijeva vizitacija* iz leta 1570. Iz zapisa razberemo, da je moral kaplan iz Kanala priti na Banjšice maševat sedemnajstkrat v letu. Križajeva vizitacija iz leta 1671 pa pove, da je vizitator, ki je prišel na Banjšice, potožil, da so na kalskem in v lomskem pogorju tako grde poti, da so celo za živinče izredno težavne.

Več stoletij so bile Banjšice duhovno oskrbovane iz Kanala, sem so prihajali maševat kanalski kaplani. Tako je bilo vse do leta 1771, ko Banjšice postanejo kuracija, kar pomeni, da je tu cerkev s stalnim duhovnikom. 17. septembra 1936 Banjšice postanejo samostojna župnija, nič več odvisna od župnije Kanal. Vse do leta 1936 so Banjšice sodile v dekanijo Kanal. Od leta 1936 do leta 1952 so Banjšice sodile v dekanijo Grgar, v kateri so bile združene gorske župnije severno od Prevala. Leta 1952 je bila ukinjena dekanija Grgar in vse župnije so bile priključene dekaniji Solkan. Ker se je Nova

Gorica vse bolj razvijala in uveljavljala, je v letu 1975 prevzela tudi sedež dekanije. Banjšice so bile samostojna župnija od leta 1936 pa vse do leta 2017, ko se na podlagi sklepa za preureditev župnij v koprski škofiji Banjšice pridružijo župniji Grgar. In tako so danes Banjšice del grgarske župnije.

Na Banjšicah sta bili svoje dni dve cerkvi, ena na Lužah in druga v Krvavcu. Cerkev na Lužah je bila posvečena Sv. Duhu. Zgrajena je bila v gotskem slogu in imela je en oltar. Velikost cerkvice na Lužah ni znana, predvidevanja so, da je bila njena površina nekje 54 kvadratnih metrov. Ob cerkvi je bilo pokopališče. Na Lužah je bilo tudi župnišče, ki je bilo takrat skromna bajtica. Danes na njenem mestu stoji lepo urejena hiša Žbogarjevih, na kateri je na pročelju postavljena spominska plošča Valentinu Staniču, nekdanj kaplanu na Banjšicah. Valentin Stanič, po rodu iz Bodreža, je na Banjšicah nastopil službo kaplana v novembru 1802 takoj po zaključenem šolanju v Salzburgu in po odpeti novi maši. V pismu, ki ga je poslal svojim prijateljem v Salzburg, je zapisal tako: *Osem dni sem že v tako imenovanem župnišču (tega imena si res ne zasluži)*

Na Banjšicah sta bili svoje dni dve cerkvi, ena na Lužah in druga v Krvavcu.

SI AS 179 Franciscejski kataster za Primorsko, 1811-1869

in vodim srenjo kakih 130 hiš. Take duhovne imenujejo tu kaplane in so podrejeni dekanu. Vsa moja družina sta mati in sestra in majhen vrt vse moje premoženje. Moja kaplanija leži v takem kraju, katerega si le morem želeti. Visoko v gorah je in razgledujem se ne le po globokih dolinah, temveč tudi po večjem delu beneških, koroških in kranjskih gora. Iz stanovanja vidim vsa polja in hiše svoje srenje. Debele pol ure je moja največja oddaljenost. V srenji sta dve cerkvi, v katerih ob praznikih menjaje mašujem. Večja se imenuje pri svetemu Duhu in moje stanovanje je blizu zraven. Cerkev v Krvavcu je bila posvečena sv. Frančišku. Grajena je bila v gotškem slogu, imela je en oltar. Tudi ob cerkvici v Krvavcu je bilo pokopališče.

Dejstvo dveh cerkev v kraju, maševalo se je izmenjaje, in dejstvo, da sta bili obe cerkvi potrebni obnove, sta med krajanima povzročili razdvojenost. Katera cerkev naj ima prednost, ali cerkev na Lužah ali cerkev v Krvavcu. In lahko si kar mislimo, kako so se eni potegovali za Luže in drugi za Krvavec. Med prepire in razdvojenost Banjškarjev je odločno posegla škofija v Gorici in leta 1820 kratko malo odpoklicala duhovnika z Banjšic. Nastopi čas vakature, ki je trajal šest let, to je do leta 1826. V tem času so Banjšice upravljali kaplani iz Bat in Kala pa celo iz Avč in Kanala. Polagoma so se razprtije med Banjškarji polegile in pogovori o eni sami cerkvi so stekli. Leta 1823 je med domačini le prišlo do soglasja, da se sezida nova cerkev na Trušnjah, kar je nekje v središču duhovnije. Izročilo pove, kako so s koraki merili razdaljo od Luž do Trušenj in od Krvavca do Trušenj. Sestala se je gradbena komisija, ki so jo sestavljali kalski kaplan Luka Duša, okrožni komisar Sedmach, zidarski mojster Andrej Picco, aktuar Kürner ter predstavniki gospodarjev in tako določili smernice za zidavo nove cerkve. Spomladi 1824 so pričeli z rušitvijo cerkve na Lužah in ves uporabni material uporabili za gradnjo nove cerkve. Gradnjo sta

prevzela zidarska mojstra Franc Mozetič iz Ročinja in Josip Marušič iz Solkana. Gradnja je potekala od spomladi 1824 do začetka julija 1825. Stroškov je bilo za 1457 goldinarjev. Cerkev je bila posvečena 4. julija 1825. Posvetil jo je goriški škof Jožef Walland. Nova cerkev je imela en oltar, posvečen Sv. Duhu. V oltar so položili relikvije sv. Mohorja in Fortunata, sv. Gereona in tovarišev mučencev. Sočasno z gradnjo cerkve je potekala tudi gradnja župnišča na Trušnjah. Listina pravi, da so v letu 1825 po izgradnji cerkve blagoslovili tudi pokopališče. Namenili so mu prostor ob cerkvi. Pozneje se je na tem prostoru zgradila šola. Okoli leta 1890 so se odločili za novo pokopališče, kjer je še danes.

Novozgrajena cerkev na Trušnjah je svojemu namenu služila dobrih 75 let, dokler je niso aprila 1901 z odlokom lokalnih oblasti začasno zaprli zaradi nujnosti potrebne obnove. Iz zapisov razberemo resnost razmer in veliko željo po obnovi. Banjškarji so se soočali s pomanjkanjem sredstev, med ljudmi je bilo veliko zadolženosti, kar je bila velika težava celotne Banjške planote. O razmerah na planoti in problematiki obnove cerkve na Banjšicah je mogoče prebrati kar nekaj zapisov v glasilu Soča (glasilo Soča je izhajalo v Gorici od leta 1871 do leta 1915). 16. marca 1901 je bilo v glasilu Soča zapisano: *Cerkev se ruši. Strop odleta. Kaj bode? Gani se ljudstvo, drugače nas zasuje strop! Bogatini nimajo sile (tiščijo denar), siromaki ne morejo (nimajo denarja). Cerkev se mora popraviti tako ali tako. Zdramimo se in skupaj na delo ...*

Kurat Jožef Ušaj, ki je na Banjšicah služboval dobrih devetindvajset let, je poskrbel za obnovo cerkve. Poskrbel je, da se je cerkev povišalo, vgradili so nova visoka okna, dvignili kor, zunanji cokel pa so obložili s kamni. Obnovljena cerkev je bila leta 1909 ponovno posvečena.

Zaselek Trušnje

Foto: Damjana Breščak

Vojne vihre prve svetovne vojne niso prizanesle ne Banjšicam in ne cerkvi. Avstrijske oblasti so 7. novembra 1916 iz zvonika odvzele dva zvona, srednjega in malega, oba sta bila iz leta 1881. Polnočnica na božič 1916 je odpadla. Samo vojaki so imeli svojo mašo na sam božični praznik. Bitke v sklopu 10. ofenzive so potekale tudi čez Banjšice. Najhuje je bilo poleti 1917. Veliko je bilo žrtev, nekateri so morali v begunstvo, nekatere so zajeli Italijani. Kurat Ušaj je šel v begunstvo 24. avgusta 1917 v Davčo, kjer je ostal do 17. aprila 1918. Bitke so pustile veliko opustošenje po domovih in na cerkvi. Cerkev in zvonik nista bila porušena, a streha tako cerkve kot zvonika je utrpela veliko škode. Veliko inventarja je bilo uničenega, kar razberemo iz dokumentov o vojni škodi. Cerkev in zvonik sta bila po prvi svetovni vojni obnovljena.

Na kor se je najprej vstopalo z zvonika. Spovišanjem kora in cerkve pa je vstop na kor po stopnicah iz cerkve. V knjigi *Orgle Slovenije* dobimo podatek, da se je z obnovo cerkve po letu 1900 obnavljalo tudi orgle. Odstranitev starih orgel je maja 1906 opravil mojster Janez Lipušček. In maja 1910 je ponovno prišel na kor na Banjšice sestavit nove orgle, ki so jih Banjškarji kupili v Šempasu. Leta 1933 pa na kor banjške cerkve montirajo orgle, delo Jožefa Walička.

Najstarejši oltar v cerkvi je Jožefov oltar. Kip sv. Jožefa je iz leta 1941. Marijin oltar je bil postavljen leta 1941. Kip Marije je iz leta 1930. Veliki oltar je iz leta 1909, kot že rečeno, posvečen Sv. Duhu. Ob jubileju svoje zlate maše je pokojni župnik Martin Pavlin leta 2001 postavil nov daritveni oltar in ambon.

Na zadnji steni v apsidi visi oltarna slika, olje na platnu iz leta 1938, delo amaterskega slikarja Franca Lebana iz Tolmina. Slika predstavlja binkošno dvorano. Slikar Tone Kralj je načrtoval veliko tridelno kompozicijo v apsidi za oltarjem. Žal je začeto delo ostalo nezaključeno. Kompozicija naj bi prikazovala binkoštni dogodek, a je Kralju uspelo le nakazati ognjene plamenčke.

Slike križevega pota, olje na platnu iz leta 1936, so oleografske kopije križevih potov italijanskega slikarja Luigia Morgaria.

POGLED NA SEDANJOST IN V PRIHODNOST

V letu 2004 smo orgle temeljito obnovili. Delo je opravil mojster Marjan Bukovšek. Nove zvonove smo kupili leta 1992. Posvetil jih je škof Metod Piriš 11. aprila 1992. Veliki zvon je posvečen Sv. Duhu. Na velikem zvonu je napis »Sveti Duh, posvečuj in vodi našo župnijo«. Srednji zvon je posvečen sv. Frančišku z napisom »sv. Frančišek sredi narave – varuj živino, polje in košnjo banjške planjave«. Najmanjši je z napisom »Devica Marija, varuj naše družine«. Posvečen je v čast Matere Božje. Elektrifikacijo in mehanizacijo zvonov smo izvedli leta 1997. V letu 2024 smo obnovili cerkveno streho.

Jubilejno leto 2025, to je 200. obletnico blagoslova cerkve Sv. Duha na Banjšicah, smo obeležili z dvema dogodkoma.

V maju smo v sodelovanju z Glasbeno šolo Nova Gorica in Bralnim klubom Kulturnega društva

Oltar cerkve Sv. Duha na Banjšicah
Foto: Damjana Breščak

Grgar pripravili prireditev *Ko se preteklost sreča s prihodnostjo*, na kateri sta se prepletali glasba in beseda. Pet učencev orglarskega oddelka Glasbene šole Nova Gorica nam je pod mentorstvom učitelja Dušana Ješelnika v banjški cerkvi pripravilo čudovit koncert. Resda so orgle v naši cerkvi majhne, a Lovro Ličen, Elizej Rižnar, Patrik Drnovšček, Tjaša Veselič in Eliana Humar so nam z igranjem nanje pričarali vso razsežnost tega mogočnega glasbila. Med glasbo smo vpletli pesmi našega župnika Evgena Gantarja.

V oktobru pa se je odvil večer, ki smo ga poimenovali *Spominjanje*. Ohraniti želimo spomin na nekdanji cerkvi, zato bomo označili lokaciji obeh nekdanjih banjških cerkvic. Rezbarsko, intarzijsko in restavratorsko društvo iz Solkana nam je izdelalo spominski obeležji. V zaselku Luže, kjer je bila cerkev Sv. Duha, bomo postavili v kamen vklesano podobo Sv. Duha, ki ga je izdelal kamnoseški mojster Marjan Polanc, univerzitetni diplomirani inženir elektrotehnike. V zaselku Krvavec pa je

bila cerkev posvečena sv. Frančišku, med domačini pa se ohranja spomin na sv. Jakoba. Kamnoseški mojster Stanislav Fornazarič, gradbeni delovodja in zidarski mojster, pa je v kamen izklesal simbole sv. Jakoba, ki predstavljajo podobo školjke, klobuka in pohodne palice. Spominski obeležji je pri slovesni sveti maši blagoslovil župnik Evgen Gantar. Večer smo nadaljevali s spominom na Valentina Staniča, ki je na Banjšicah opravljal službo kaplana v letih od 1802 do 1809. Medse smo povabili pisatelja Ivana Sivca, avtorja knjige *Blagoslov gora*, ki govori o življenju in delu Valentina Staniča. Zelo zanimiv pogovor z avtorjem je vodila Irena Doljak, vodja Bralnega kluba Grgar. Da je na prireditvi zadonela tudi lepa slovenska pesem, pa je poskrbel Moški pevski zbor Lipa iz Ravnice pod vodstvom dirigenta Andreja Filipiča.

Na Banjšicah želimo tudi v prihodnje organizirati dogodke, ki bodo povezovali čase in ljudi. Predvsem si bomo prizadevali obujati spomin na veliko osebnost Valentina Staniča. Banjškarji s kaplanom Valentinom Staničem niso dobili le kaplana, temveč vsestranskega človeka, ki jih je učil pisati in brati, kmetovati, mizariti, spoznavati zelišča in še in še.

Damijana Breščak

Pogovor z avtorjem knjige *Blagoslov gora*, Ivanom Sivcem, je vodila Irena Doljak, vodja Bralnega kluba Grgar.
Foto: Kristina Šuligoj